paviršiumi ir tik 6 fragmentai lygiu paviršiumi. Tyrimų metu šurfo 14 PV kampe rastos 90 cm ilgio R–V kryptimi ir 60 cm pločio P–Š kryptimi židinio duobės liekanos su apdegusia ar perdegusia grublėtąja keramika bei perdegusiais molio tinko gabalais.

Tyrimų metu nustatyta, kad piliakalnio papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, datuojamas I tūkst. I puse, yra kelio V kelkraščio 53 m ilgio atkarpoje, esančioje už dabar egzistuojančios papėdės gyvenvietės P ribos. Kelio R kelkraštyje šio laikotarpio sluoksnis rastas apie 40 m atkarpoje (šurfų 13–14 teritorija). Piliakalnio V papėdėje tirtame šurfe 15 kultūrinio sluoksnio nerasta, jis greičiausiai sunaikintas įrengiant kelio trasą.

The Settlement at the Foot of Prelomciškė Hillfort

In 2018, a field evaluation was conducted on local road segment LZ0929, which was to be reconstructed and lies within the territory of Prelomciškė hillfort and settlement (Lazdijai District). 15 test pits (a total of 30 m^2) were excavated and a 740 m long segment surveyed (Fig. 1). A 0.5–1.15 m thick cultural layer with finds characteristic of the first half of the 1st millennium was found in Test Pits 1(26)–3(28), 13(38), and 14(39).

Gabrielė Gudaitienė

Medinis statinys Pamerkių atodangoje

2018 m. rudenį iš geologo prof. G. Motuzos gauta informacija, kad į R nuo Pamerkių kaimo (Varėnos r.), atodangoje, ties vieta, kur iki Merkio upės ateina ir nutrūksta nuplautas kelias iš kaimo, galimai atsidengė archeologinis objektas (1 pav.). Inicijuota gelbėjamojo pobūdžio žvalgomųjų tyrimų ekspedicija, kurios metu metalo detektoriumi žvalgytas atodangoje matomas palaidoto dirvožemio sluoksnis (galbūt kultūrinis senovės gyvenvietės sluoksnis), daryti geologiniai gręžiniai teritorijoje greta atodangos ir kasinėtas atsidengęs medinis archeologinis objektas pačioje atodangoje.

Anksčiau atodanga tyrinėta geologiškai, nustatyta jos geomorfologija, datuoti sluoksniai (Кондратене О., Новые разрезы погребенных двевнеозерных отложений в долине р. Мяркис, *Вопросы геологии Литвы*, В., 1963, с. 517–526; Šinkūnas P., Stančikaitė M., Šeirienė V., Kisielienė D., Pamerkių atodangos tyrimų rezultatai, *Akmens amžius Pietų Lietuvoje*, V., 2001, p. 55–66). Senieji kaimo gyventojai liudija kadaise matę medinių konstrukcijų liekanų, kyšojusių iš smėlio. Nuolat atodangą stebėjo G. Motuza, kuris tamsiai pilko po smėliu palaidoto dirvožemio sluoksnyje, datuotame subatlančio I puse, ir tyrimais susietame su žmogaus ūkine veikla, rado XII–XIII a. keramikos bei nuo kaitros skilusių akmenų.

Per visą daugiau nei 100 m atodangos plotį matomame 15–20 cm storio dirvožemio sluoksnyje metalinių radinių neaptikta. Apžiestos keramikos šukių jame fiksuota tik kasinėjant dirvožemį virš medinės konstrukcijos. Metalo detektoriumi žvalgytas nubyrėjęs gruntas palei upės vagą, tačiau radinių neaptikta. Greta atodangos išgręžus 8 gręžinius nustatytas paviršinio eolinio smėlio sluoksnio storis: ateityje inicijavus šios teritorijos archeologinius tyrimus, kultūrinis sluoksnis turėtų būti aptiktas 45–125 cm gylyje.

Atsidengusi medinė konstrukcija preparuota iš profilio (2 pav.). Konstrukcijos detalės išimtos netrukus po atidengimo, gerai išlikę mediniai kuolai bei lentos paruošti konservavimui. Paimta medienos mėginių datavimui, grunto mėginių iš konstrukcijos užpildo bei

1 pav. Pamerkių atodanga ir joje atsidengęs dirvožemio kultūrinis sluoksnis (pažymėtas geltona rodykle), atsidengusios medinės konstrukcijos vieta (pažymėta geltonu stačiakampiu). G. Motuzos nuotr.

Fig. 1. The Pamerkiai outcrop, the topsoil cultural layer unearthed on it (marked with a yellow arrow), and the site of the exposed wooden structure (marked with a yellow rectangle).

2 pav. Medinės konstrukcijos V kampas iš R pusės tyrimų pabaigoje prieš nukasant viršutinę kultūrinio sluoksnio dalį. Matomos dvi statmenai suleistos horizontalios lentos (ŠV ir ŠR sienos), skersinių tašelių fragmentai bei konstrukcijos kampiniai kuolai. G. Motuzos nuotr.

Fig. 2. The W corner of the wooden structure, as seen from the E at the end of the investigation prior to removing the upper part of the cultural layer. Two perpendicularly sunk horizontal boards (NW and NE walls), fragments of transverse beams, and the structure's corner stakes are visible.

kultūrinio sluoksnio bioarcheologiniams tyrimams.

Visiškai iškasinėjus visą medinę konstrukciją ir dokumentavus jos elementų išsidėstymą, interpretuota statinio paskirtis. Tai buvo stačiakampis statinys, įrengtas iškasus 1,15 m gylio duobę. Konstrukciją sudarė du lygmenys (3 pav.). Pirmasis – karkasinis lygmuo – suformuotas giliausioje duobės dalyje kampuose įkalus 4 plačiaašmeniu kirviu nusmailintus kuo-

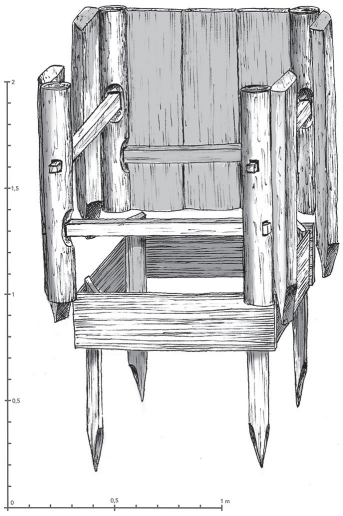

3 pav. Medinio statinio rekonstrukcija iš V. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 3. A reconstruction of the wooden structure, as seen from the W.

0 10 cm

4 pav. Apžiestos keramikos puodo apatinė dalis po restauravimo. G. Gudaitienės nuotr.

Fig. 4. The lower part of a partly thrown ceramic pot after restoration.

lus, ir sudėjus po horizontalią lentą iš visų 4 pusių. Virš jo, tarsi antras aukštas, kampuose įtvirtinti 4 kuolai, tačiau kitokie – nesmailūs, apskrito skerspjūvio. Jie sujungti mediniais skersiniais tašeliais, įleistais į kuoluose išpjautas skyles. Konstrukcijos karkaso viršutinės dalies R siena buvo išklota 3 vertikaliomis 25 cm pločio skeltinėmis lentomis. Papildomam sutvirtinimui kampuose dar įkalta po kuolą. Kasinėjant kitas 3 konstrukcijos sienas tikėtasi atrasti analogiškai sudėtų vertikalių lentų, tačiau paaiškėjo, kad jų ten nėra. Daryta prielaida, kad jos išardytos. Konstrukcija nebuvo tvirtinama geležinėmis detalėmis.

Medinio statinio užpildą viršutinėje dalyje sudarė 90–100 cm storio tamsiai pilkas gruntas, maišytas su organika, anglimis; apatinėje dalyje – 25–30 cm sluoksneliais vandens suplautas smėlis; o pačiame dugne fiksuota 2–4 cm storio susiplūkusios organikos pluta. Nuo pat viršaus į statinio vidų buvo priversta kaitros paveiktų skilusių akmenų (apie 1/6 užpildo tūrio), sulūžusių medinių lentučių.

Kadangi statinys buvo įgilintas iki gruntinio vandens lygio, taip pat atsižvelgus į jo konstravimo techniką ir užpildą, daryta prielaida, jog tai – kadaise egzistavęs šulinys, iš kurio, nustojus jį naudoti, buvo išimtos dar geros lentos, o duobė užversta buitiniu laužu. Konstrukcijos viršuje buvo aptikta apžiesto XII–XIII a. puodo dugninė dalis (4 pav.). Atlikti C^{14} medienos datavimai patvirtino, kad šioje vietoje egzistavo iki šiol nepažinta XI–XII a. neįtvirtinta gyvenvietė.

Geomorfologiškai ši vieta yra ant Merkio upės terasos, kur ledynui atsitraukus egzistavo termokarstinis ežeras. Anksčiau tekėjusi gerokai piečiau, Merkio upė čia intensyviai graužiasi į dešinįjį krantą, į Š, ir formuoja išraiškingą kilpą, kuri per pastarąjį šimtmetį pasislinko bent keliasdešimt metrų (9–10 m nuo 1995 m.). Objektas neišvengiamai nyksta dėl upės keliamos terasos erozijos, tačiau šis procesas po kelių dešimtmečių baigsis, kai upės meandra išsitiesins suformuodama senvagę. Kol kas teritorija nėra saugoma valstybės kaip archeologinis ar geologinis paminklas.

A Wooden Structure on the Pamerkiai Outcrop

In 2018, a wooden structure was found by Geologist G. Motuza on the open sandy shore of the River Merkys (S Lithuania) (Fig. 1). An archaeological expedition was organized to rescue the object. The investigation revealed that the structure might have been a 12th century well (Figs. 2–3). Some discovered pottery finds (Fig. 4) prove that a previously unknown Late Iron Age settlement existed in the area.

Darius Kontrimas

Kačėniškės piliakalnio papėdės gyvenvietė

Kačėniškės piliakalnis įrengtas atskiros pailgos kalvos, esančios Mergežerio ežero V krante, aukščiausioje dalyje. Aikštelė pailga Š–P kryptimi, 66x10 m dydžio, įtvirtinta šlaituose įrengtu grioviu ir pylimu. 2 m žemiau aikštelės Š krašto, šlaite pastebimas 1,5 m pločio, 20 cm gylio griovys, už kurio išlikęs 30 cm aukščio, 3 m pločio pylimas. Už šio pylimo iškastas antras 10 m pločio, 50 cm gylio griovys. P šlaite pirmasis griovys ir pylimas virtę 8 m pločio terasa, antras griovys – 9 m pločio, 30 cm gylio. V šlaitas 3 m žemiau aikštelės statintas. Jame 5 m žemiau aikštelės yra 2 m pločio terasa, jungianti Š ir P šlaituose esantį pirmą griovį ir pylimą. Šoniniai šlaitai statūs, 22–23 m aukščio, galiniai – vidutinio statumo, 5–6 m aukščio (*LPA*, 2005, t. III, p. 72).

Kalvos PR ir PV pusėse yra papėdės gyvenvietė. Į ŠV nuo kalvos, kurioje įrengtas Kačėniškės piliakalnis, yra dar dvi panašios žemesnės (5–7 m aukščio) kalvos (400x60 ir 240x50 m dydžio). Didesniąją, arčiau piliakalnio esančią kalvą iš V ir R pusių supa žemumos – užpelkėję buvę vandens telkiniai, kurie protakomis galėjo jungtis su Mergežeriu (1 pav.). Abi šios kalvos patenka į Kačėniškės piliakalnio vizualinės apsaugos pozonį.

Pirmą kartą platesnių apimčių archeologiniai tyrimai Kačėniškės piliakalnyje ir jo aplinkoje vykdyti 2013 m. Ištirtos penkios perkasos (144 m^2), 7 šurfai (10 m^2), žvalgytas apie 2000 m^2 plotas. Pagal išskirtus kultūrinio sluoksnio horizontus daryta prielaida, kad piliakalnis buvo apgyvendintas dviem etapais – vėlyvosios brūkšniuotosios keramikos laikotarpiu (I tūkst. pr. Kr. pabaiga) bei ankstyvosios grublėtosios keramikos periodu (I tūkst. pradžia – I tūkst. vidurys). Pagal aptiktą keramiką kultūrinis sluoksnis datuotas I tūkst. pr. Kr. pabaiga – I tūkst. viduriu (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 69–74).

2018 m. numatytų Kačėniškės piliakalnio prieigų sutvarkymo vietose (naujų pėsčiųjų takų, informacinių stendų, suolų įrengimo vietos) buvo atlikti žvalgomieji tyrimai (ištirtas 38 m^2 plotas – 27 šurfai), detalieji tyrimai (ištirtos 3 perkasos – 48 m^2) bei žvalgymai (žvalgytas apie 1200 m^2 plotas). Žvalgomųjų tyrimų metu nustatyta, kad Kačėniškės piliakalnio vizualinės apsaugos pozonyje esančiose kalvose, jų šlaituose, papėdėse, buvusių vandens telkinių pakrantėse kultūrinis sluoksnis nesusiformavęs. Kačėniškės piliakalnio V papėdėje, patenkančioje į Kačėniškės pilikalnio su gyvenviete (UK 24132) teritoriją, yra susiformavę gana stori deliuviniai sluoksniai, atsiradę kaip kalvos, kurioje įrengtas piliakalnis, V šlaito erozijos pasekmė. Archeologiškai vertingas piliakalnio papėdės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis fiksuotas šurfe 5, 20 cm gylyje nuo esamo paviršiaus. Kultūrinio sluoksnio požymių aptikta ir šurfe 4. Šurfuose aptikti radiniai yra labai fragmentiški, todėl tiksliau datuoti ir interpretuoti kultūrinio sluoksnio nebuvo galima, tam minėtų šurfų vietose atlikti detalieji tyrimai.